

ТАРИХ

UDK 902/904 (574); IRSTI 03.41.91

<https://doi.org/10.47526/habarshy.vi1.372>

S.Y. ŞENYURT*

*Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
(Türkiye, Ankara), e-mail: yucel.senyurt@hbv.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-2524-1567>*

MINTÖBE MEZARLIĞININ ARAŞTIRILMA TARİHÇESİ

Keles bozkırı yerleşik ve konar göçer yaşam biçimini benimsemiş kavimler arasında sınır görevi üstlenmiştir. Söz konusu bölgede Kurkeles, Keles, Şırşık ve Angren gibi nehirler bulunmakta ve bunlar Sirderya nehrine dökmetedir. Sirderya nehrinin güneyindeki topluluklar yerleşik yaşamı benimserken, kuzeyindekiler konar-göçer yaşamı benimsemiştir. Bölgenin geçmiş tarihine yönelik yapılan araştırmaların sayısı oldukça azdır. Makalede, Kazak-Türk arkeologları ortaklığında araştırılan Mintöbe mezarlığı konu edinilmiştir. Bu konunun önemi vurgulanarak, Kanglı topluluğuna ait Kauınşı, Otırar-Karatau ve Cetiasar kültürleri, yayılım alanları hakkında tanıtıcı bilgi verilmiştir ve söz konusu kültürlerle yönelik yapılan arkeolojik araştırmalara değinilmiştir. Özellikle makalede Mintöbe mezarlığının araştırma tarihçesi üzerinde detaylı bilgi verilmiştir. Sonrasında arkeolojik araştırmalar sırasında ele geçen buluntular üzerinden kronolojik tespitlerde bulunmuş ve çevre kültürleri ile karşılaştırmalı bir şekilde anlamsal açıdan değerlendirilmiştir.

Söz konusu makale, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak üniversitesi, Mütevelli Heyet Başkanlığı tarafından desteklenmiş olan “Mintöbe Mezarlığı Kazıları” konulu bilimsel proje sonucunda hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mintöbe, Kanglı, Kauınşı, Otırar-Karatau, Cetiasar, Keles bozkırı, Sirderya.

С.Ю. Шенюрт

*PhD, профессор, Анкара Хажы Байрам Вели университети
(Туркия, Анкара қ.), e-mail: yucel.senyurt@hbv.edu.tr*

Мыңтөбе қорымының зерттелу тарихы

Келес өңірі Орталық Азиядағы көшпелі мал шаруашылығымен айналысқан халықтар мен отырықшы егін шаруашылығымен айналысқан халықтардың арасындағы табиғи шекара болып табылады. Себебі бұл өңірде Сырдария өзеніне құятын суы мол Құркелес, Келес, Шыршық және Ангрэн өзендерінің бойында ежелгі халықтар отырықшылықпен айналысса, аймақтың солтүстігіндегі халықтар көшпелі мал шаруашылығымен айналысқан. Аймақтың өткен тарихы осы күнге дейін аз зерттелген. Осы себептерге байланысты бірлескен қазақ-түрік археологтары Мыңтөбе қорымын зерттеп, зерттелу тарихын қолға алып, жүйелі түрде ғылыми айналымға енгізуді мақсат тұтады. Аталмыш тақырып аясында ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізе отырып, аймақта өмір сүрген қаңлы тайпаларының Жетасар, Отырар-Қаратау, Қауыншы мәдениеттерінің таралу аймағы, өзіндік ерекшелігі анықталады. Сонымен

* *Bize doğru alıntı yapınız:*

Şenyurt S.Y. Mintöbe Mezarlığının Araştırma Tarihçesi // *Yasaui universitetiniñ habarshysy.* – 2021. – №1 (119). – Б. 7–17. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi1.372>

* *Cite us correctly:*

Şenyurt S.Y. Mintöbe Mezarlığının Araştırma Tarihçesi [History of the Study of the Myntobe Necropolis] // *Iasaui ünversitetiniñ habarshysy.* – 2021. – №1 (119). – В. 7–17. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi1.372>

қатар, Мыңтөбе қорымында жүргізілген археологиялық зерттеулер жайында маңызды мағлұматтар беріледі. Археологиялық қазба жұмыстары нәтижесінде алынған жәдігерлерді салыстырмалы талдау жасай отырып, қорымдағы обалардың хронологиясы анықталады.

Бұл мақала Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Өкілетті Кеңес тарапынан қаржыландырылған «Мыңтөбе қорымы қазбалары» тақырыбындағы ғылыми жобаның негізінде дайындалды.

Кілт сөздер: Мыңтөбе, Қаңлы, Қауыншы, Отырар-Қаратау, Жетіасар, Келес өңірі, Сырдария.

S.Yu. Shenyurt

*PhD, Professor, Haji Bayram Veli University of Ankara
(Turkey, Ankara), e-mail: yucel.senyurt@hbv.edu.tr*

History of the Study of the Myntobe Necropolis

The Keles region is the natural boundary between the nomadic pastoral peoples and the sedentary agricultural peoples of Central Asia. Because in this region, the ancient peoples were sedentary along the full-flowing rivers Kurkeles, Keles, Shyrshyk and Angren, which flow into the Syr Darya River, and the peoples of the north of this region were engaged in nomadic cattle breeding. The past of the region is little studied to this day. For these reasons, a group of Kazakh-Turkish archaeologists intend to jointly explore the Myntobe burial ground, take up the history of its study and systematically introduce it into scientific circulation. During the research work, within the framework of this topic, the identity and area of distribution of the Zhetiasar, Otyrar-Karatau, and Kaunshy cultures of the Kangli tribes that lived in the region are determined. It also provides important information about the archaeological research conducted at the Myntobe burial ground. The chronology of the necropolis burial grounds is determined by a comparative analysis of the exhibits obtained as a result of archaeological excavations.

This article is based on the research project of the International Kazakh-Turkish University named after Khoja Ahmed Yasawi on the topic “Excavations of the Myntobe necropolis”, funded by the Plenipotentiary Council.

Keywords: Myntobe, Kangly, Kauynshi, Otyrar-Karatau, Zhetiasar, Keles, Syr Darya.

С.Ю. Шенюрт

*PhD, профессор, Университет Анкары Хаджи Байрам Вели
(Турция, г. Анкара), e-mail: yucel.senyurt@hbv.edu.tr*

История изучения некрополя Мынтобе

Келесский регион является естественной границей между кочевыми скотоводческими народами и оседлыми земледельческими народами Центральной Азии. Потому что в этом регионе древние народы вели оседлый образ жизни вдоль полноводных рек Куркелес, Келес, Шыршык и Ангрен, впадающих в Сырдарью, а народы севера этого региона занимались кочевым скотоводством. Прошлое региона мало изучено и по сей день. По этим причинам группа казахско-турецких археологов намерена совместно исследовать могильник Мынтобе, взяться за историю его изучения и систематически вводить его в научный оборот. В ходе исследовательской работы в рамках данной темы определяются идентичность и ареал распространения Жетіасарской, Отырар-қаратауской и Қауыншинской культур канглийских племен, проживавших в этом регионе. Также даются важные сведения об археологических исследованиях, проведенных на могильнике Мынтобе. Хронология некропольных могильников определяется сравнительным анализом экспонатов, полученных в результате археологических раскопок.

Данная статья подготовлена на основе научного проекта Международного казахско-турецкого университета имени Ходжа Ахмеда Ясави на тему «Раскопки некрополя Мынтөбе», финансируемого Полномочным Советом.

Ключевые слова: Мынтөбе, Канглы, Кауыншы, Отырар-Каратау, Жетиасар, Келес, Сырдарья.

Giriş

Мынтөбе мезарлығы Сирдэрья неhrinin орта havzларында, Келес неhrinin Сирдэрья'ya дөктүгү ноктада, гүнүмүз Gani Muratbaev көyүнүн 3 km гүней батысында bulunmаaktadır. Мынтөбе мезарлығынын координаты N 41.013238, E 68.6262213, deniz seviyesinden yüksekliği 285 m'dir [1]. Güney-bati, kuzey-doğu yönde 2 km'ye kadar uzanan мезарлықта 646 курган bulunmаaktadır (Kazak-Türk arkeolojik araştırma ekibinin sayımlarına göre). Bu курганlar даđınık bir şekilde düzenlenmiştir. Курганların çapı 6–33 m, yüksekliği 0,65–4,30 m arasında değişmektedir. Мезарлығын доđu kısmında eski Karatөбе, Kaуынşıtepe, Cuantөбе, Aktepe ve şaş şehirleri bulunurken, kuzeydoğusunda Kültөбе, Ütirtөбе, Aktөбе, Cauřıkumтөбе ve şardara şehirleri bulunmаaktadır. Мезарлығын yakınından Kurkeles, Keles, şırşık ve Angren gibi nehirler geçerek Сирдэрья nehrine дөkmektedir (Harita 1) [2, 409–418]. Bölgenin bu denli sulak olması, insanlara hayvancılık ile tarım konusunda yeterince imkân sunmuş ve bölgede mozaik bir kültür oluşmasına vezile olmuştur. Zaten Сирдэрья nehri Eski Çağlardan itibaren göçebeler ile yerleşik kültür arasında sınır görevi üstlenmiştir. Bu yüzden söz konusu bölgede hem yerleşik hem göçebe kültür izini takip edebilmek mümkündür.

Harita 1. Keles Bozkırının arkeolojik haritası

“Kazakistan Tarihi” kitaplarında MÖ 2. – MS 5. yy arasında araştırdığımız bölgede Kanglıların yaşamış olduğu belirtilmiştir [3, 10]. “Kanglı Ülkesi” genel olarak güneyde Fergana vadisi, batıda Sirderya’nın aşağı havza, doğuda Karadağ yamaçlarından Talas nehrine kadarki alanı kapsamıştır [4, 149–151; 5, 160–163]. G.V. Grigorev, S.P. Tolstov, A.N. Bernştam ve L.M. Levina gibi araştırmacılar Kanglıların kültürel gelişimini üçe ayırarak incelemiştir. Bu kültürler, araştırılmış bölgeye göre Cetiasar, Otırar-Karatau ve Kauınşı olarak adlandırılmıştır [5, 208–230].

Cetiasar kültürüne ait arkeolojik kalıntılar Aral Gölü’nün doğusunda, Sirderya’nın aşağı havzasındaki Kuanderya ve Canadarya (Yeniderya) kıyılarında bulunmuştur. Cetiasar Kültürü’nü 1948–1951 yılları arasında S.P. Tolstov yönetimindeki Horezm arkeolojik-etnografik araştırma ekibi araştırmıştır. Araştırmalar sonucunda birçok kitap ve makale yayınlanmıştır [Levina 1971: 10].

Yukarıda da değinildiği gibi Otırar-Karatau Kültürü’ne ait arkeolojik kalıntılara Sirderya’nın orta havzası, Karatau’ın güney ve kuzey yamaçları ile Talas, Arıs ve Bögen nehirleri kıyısında rastlanmaktadır. Söz konusu kültüre ait kurgan ve yerleşimler 1948-1952 yılları arasında A.N. Bernştam başkanlığındaki Güney Kazakistan arkeolojik araştırma ekibi tarafından araştırılmıştır. Sonuç itibarıyla bu kültürün genel karakteri saptanarak bilim dünyasına kazandırılmıştır [6, 19–60; 3, 193–224; 5, 208–219].

Kauınşı Kültürü’ne ait arkeolojik kalıntılar ise genellikle Sirderya’nın orta havzası, Kurkeles, Keles, Şırşık ve Angren nehirleri kıyısında, yani Taşkent bölgesinde bulunmaktadır. Bu kültüre adını veren Kauınşı Tepe’yi G.V. Grigorev başkanlığındaki Yangiyul (Yeniyol) arkeolojik araştırma ekibi araştırmıştır. Bu araştırmalar Taşkent bölgesindeki ilk Kanglı Kültürü’nün belirlenmesine ve bunun Kauınşı Kültürü olarak adlandırılmasına yol açmıştır [3, 90–91].

Bizim araştırma alanımızı oluşturan Keles bölgesi de Kauınşı Kültür çevresine girmekte ve buradaki söz konusu kültüre ait merkezler neredeyse hiç araştırılmamıştır. Bu yüzden bu kültüre yönelik araştırma yapılması ekip üyeleri tarafından seneler önce amaçlanmış ve bu amaca 2017 yılında, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Rektörlüğü ve Mütevelli Heyet Başkanlığının desteğiyle, Keles nehri kıyısında bulunan Mıntöbe mezarlığındaki kurganların kazılmasıyla ulaşılmıştır.

Kazı sezonunda söz konusu mezarlıktaki üç kurganda arkeolojik kazı çalışmaları yürütülerek incelenmiştir. Özellikle Sirderya’nın orta ve aşağı akışı, Karatau’ın güney ve kuzey yamaçları ile Talas, Arıs ve Bögen nehirleri kıyısında yer alan Kanglıların Cetiasar ve Otırar-Karatau kültürüne ait anıtlar günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından çalışma konusu edinilmiştir. Buna karşın Keles bozkırındaki Kauınşı kültürü üzerine yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Dolayısıyla bu makalede Kauınşı kültür çevresinde bulunan Mıntöbe mezarlığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak makalede söz konusu bölgedeki Kanglı dönemine ait anıtların araştırma tarihçesi ile beraber Mıntöbe mezarlığının araştırma tarihçesi ele alınarak incelenmiştir. Bununla birlikte Kazak-Türk arkeologları ortaklığında kazılan Mıntöbe mezarlığındaki 3 numaralı kurganın somut veriler üzerinden Kanglı topluluğunun Kauınşı kültürüne ait olduğu belirtilmiştir.

Araştırma Tarihçesi

Mıntöbe mezarlığının araştırma tarihçesine değinilmeden önce, çevredeki diğer mezarlıklarda, özellikle Taşkent bölgesinde yürütülen arkeolojik araştırmalara yer vermek gerekmektedir. Bölgedeki ilk arkeolojik araştırmalar E.T. Smirnov tarafından 1890’lı yılların başında çeşitli ebatlara sahip kurganlar ile yerleşimler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sonuçta orta ve küçük çaplı tepelerin hangi dönemde kimler tarafından, hangi amaca yönelik inşa edildiğine dair kafasında soru işareti oluşmuştur. Sebebi söz konusu tepelerin kurgan olduğunu, yani eskiçağlardaki toplulukların mezarı olduğunu anlamamıştır. Ayrıca E.T. Smirnov kendi çalışmalarında, Taşkent bölgesindeki Niyazbaş köyü sakinleri tarafından tarlada bulunan bir tepenin kaldırılması sonucunda insan kemikleri ile seramik parçalarına rastladığı belirtmiştir [7, 7–17].

Bölgedeki ilk arkeolojik kazılar 1887 yılında amatör arkeolog N.P. Ostroumov tarafından yürütülmüştür. N.P. Ostroumov ilk olarak, Taşkent bölgesindeki Nikiforovski mezarlığındaki 20 kurganda kazı çalışmalarını yürüterek, dromoslu katakomb mezarların mimari özelliğini tespit etmiştir [8, 3–17]. Devam eden yıllarda bölgedeki kazı çalışmaları “Türkistan Arkeolojisi Meraklıları Kurumu” üyeleri tarafından gerçekleştirilmiştir [9, 4–5]. Üyeler Sirderya nehrinin orta akışındaki eski şehirleri, yerleşimleri ve mezarlıkları kayıt altına alarak, kazı çalışmalarını yürütmüştür [10, 118–137; 11, 32–44; 12, 57–62; 13, 8–10]. Yukarıda belirtmiş olduğumuz araştırmalar amatörce yürütülürken 1930 yılından itibaren sistematik bir şekilde yürütülmeye başlamıştır. 1934–1938 yılları arasında G.V. Grigorev başkanlığındaki Yangiyul arkeolojik araştırma ekibi bölgede bulunan Kauınşı Tepe, Alimbay Tepe, Şuralı Say yerleşim alanında ve Kauınşı Tepe mezarlığında arkeolojik kazı çalışmalarını yürütmüştür [14, 3–42; 15, 2–40; 16, 3–39; 17, 47–67]. G.V. Grigorev’in yürütmüş olduğu araştırmalar sonucunda, Sirderya’nın orta akışı, Taşkent bölgesindeki Kanglı kültürünün bölgesel özelliği belirlenerek, söz konusu kültürü “Kauınşı Kültürü” olarak adlandırmıştır [3, 90–91; 5, 220].

Kauınşı kültürüne ait kurganları 1948–1952 yılları arasında A.N. Bernıştam başkanlığındaki Güney Kazakistan arkeolojik araştırma ekibi üyeleri E.İ. Ageeva ile G.İ. Patseviç araştırmıştır. Açıkça ifade etmek gerekirse, söz konusu bilim adamları Sirderya’nın orta akışı ile Keles nehri kıyısında bulunan eski yerleşimler ile mezarlıkların yerini tespit ederek, Aktöbe, Cauşikum yerleşimleri ile Şardara şehrinin civarında bulunan Mintöbe, Uzun Ata mezarlıklarında kazı çalışmalarını yürütmüş ve kronolojik tespitlerde bulunmuştur [6, 19–60].

Sirderya’nın orta havzasındaki araştırmaların bir diğeri 1958–1962 yılları arasında “Şardara Baraj” yapımı sırasında yürütülmüştür. A.G. Maksimova başkanlığındaki kazı ekibinde M.S. Merşiev, B.İ. Vainberg, L.M. Levina, A.A. Çarikov ve F.H. Arslanova gibi bilim adamları da yer almıştır. Çalışmalar Sirderya’nın orta akışında, Keles ve Kurkeles nehirleri kıyısında yüzey araştırması ve kurtarma kazıları şeklinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle yüzey araştırması sırasında bizim konumuzu oluşturan Mintöbe mezarlığı tespit edilerek, harita üzerinde gösterilmiştir (Harita 1). Ayrıca kazı ekibi Aktöbe 1–2, Cauşikum şehirleri ile Caman Togay, Aktöbe, Cauşikum, Törebay Tumsık, Şardara mezarlıklarında kazı çalışmalarını yürütmüştür. Kazılar sonucunda kurganların mimari özellikleri, kronolojisi ve kültürel aidiyeti saptanmıştır [18, 1–55; 19, 1–35; 20, 1–88; 21, 1–18; 22, 1–39; 23, 1–42; 24, 1–7; 25, 1–60; 26, 1–30; 27, 1–18; 28, 1–48; 29, 66–80; 30, 1–252].

Yukarıda belirtilen çalışmalardan sonra bilim adamları Mintöbe mezarlığına ilgi duymaya başlamıştır. Böylece 1982’de N.P. Poduşkin Mintöbe mezarlığında yüzey araştırması gerçekleştirerek, mezarlığın ilk taslak planını çıkarmaya çalışmıştır. Ayrıca kurganların düzeni ve diğer özelliklerine göre mezarlığı MÖ 1. – MS 5. yy tarihlemiştir [31, 223–224]. Aynı mezarlıkta 2016–2017’de N.P. Poduşkin’in oğlu A.N. Poduşkin tahrip olan iki kurganı kazarak, Kültöbe yerleşimi üzerinde bir sondaj çukuru açmıştır. Nitekim mezarlığın hangi döneme ve kimlere ait olduğunu saptayamamıştır. A.N. Poduşkin bunu 09.08.2017 tarihinde Kazak TV’de yayınlanan “Tılsım dünyeye” adlı belgeselde kendisi de teyit etmektedir.

Kazak-Türk arkeologları ortaklığında yürütülen araştırmalar

Aynı mezarlıkta 2017’de Kazak-Türk arkeologları ortaklığında kurulan arkeolojik ekip tarafından üç kurganda kazı çalışmaları yürütülmüştür (Resim 1). Kurganlar 1, 2 ve 3 Nr.lı olarak belirlenmiştir. Özellikle kurganlarda ele geçen buluntular mezarlığın Kanglı topluluğuna ait olduğunu resmen göstermiştir. Bu yüzden söz konusu kurganlardan daha detaylı bir şekilde bahsetmekte yarar vardır.

1 Nr.lı kurgan toprak yığılarak inşa edilmiştir. Kurganın çapı 22,70 m, yüksekliği 4 metredir. Arkeolojik kazı çalışmalarının sonucunda kurganın altından çapı 8 m, yüksekliği 1,95 m’lik iki odalı dairesel planlı (üzeri kubbeli olabilir?) bir “sagana=türbe” açığa çıkarılmıştır (Resim 2). Sagananın alt kısmı çapı 8 m, yüksekliği 0,75 m toprağı sıkıştırarak zemin hazırlanmış, onun

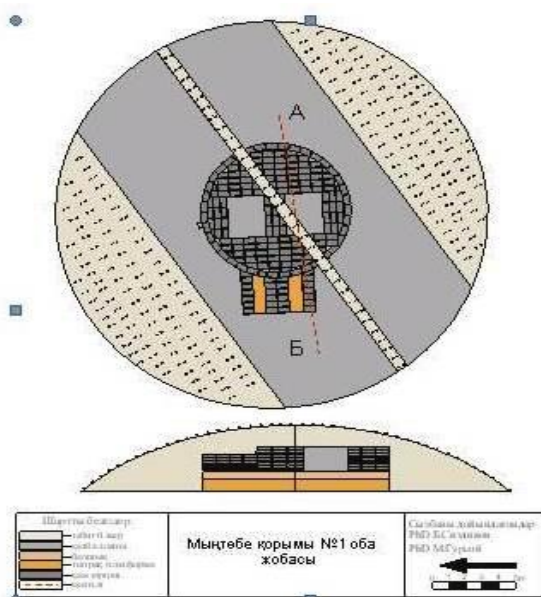
üzerine 0,45 m kalınlıkta çamurdan (pahsa) oluşturulmuştur. Bunun üzerindeki iki odalı ölü odası ham kerpiçten inşa edilmiştir. Saganaya güneybatıya açılan dromos ile girilmektedir. İki ölü odasına ayrı ayrı dromos ile giriş sağlanmıştır. Ölüyü yerleştirdikten sonra dromosa çamur dökerek kapatmışlardır (Çizim 1). Sagananın güney kısmında yer alan ölü odasından insan kemiklerinin parçaları (kol, el ve ayak kemikleri) bulunmuştur. Kuzey kısmında yer alan ölü odasından hiçbir şey bulunmamıştır. Ayrıca, kazı çalışmaları sırasında sagananın yukarı kısmından çömlek bulunmuştur. Kazılar sonucunda sagananın erken dönemde talan edilmiş olduğu anlaşılmıştır. Sagananın mimari özelliği ve ele geçen çömlek söz konusu sagananın MS 4. – 5. yy ait olabileceğini göstermiştir.

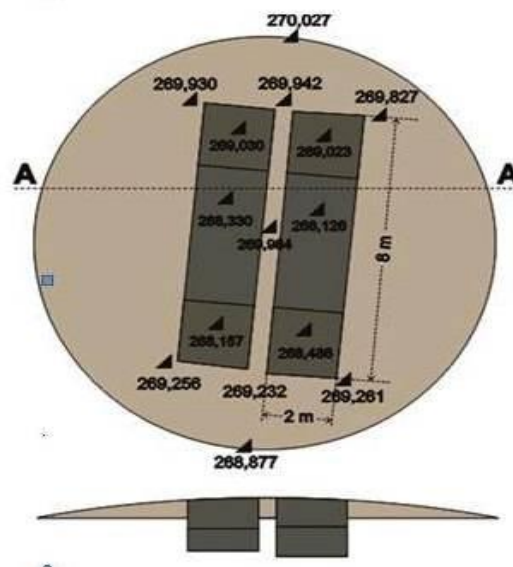
Resim 1. Mintöbe mezarlığı

Resim 2. 1 Nr.lı kurganın altından açığa çıkartılan sagana

Çizim 1. Sagana çizimi

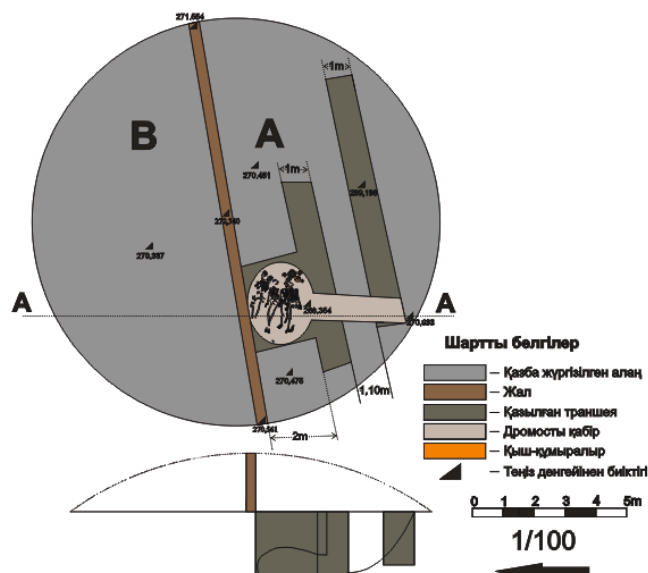

Çizim 2. 2 Nr.lı kurganın çizimi

2 Nr.lı kurganın çapı 13 m, yüksekliği 1 metredir. Kurgan toprak yığılarak inşa edilmiştir. Arkeolojik araştırmalar sırasında kurganı iki sektöre ayırarak kazı çalışmaları 2 m derinliğe kadar yürütölmüştür. Kazı çalışmaları sonucunda hiçbir buluntu ele geçmemiş olması dolayısıyla bu kurganın kenotaf olabileceği düşünölmüştür (Çizim 2). Kenotaf, savaşta veya farklı nedenden dolayı ölüşü bulunamayan bireyler için yapılan içi boş mezarlardır. Bu tür kenotafıara Orta Asya'daki diğer göçebe mezarlıklarında da rastlamak mümkündür.

Resim 3. 3 Nr.lı kurgandaki mezar odasın

Çizim 3. 3 Nr.lı kurgan altındaki dromoslu katakomb mezar

Kazak-Türk arkeologları ortaklığında yapılan kazılarda mezarlığın kronolojisi ve kültürel aidiyetiyle ilgili en değerli bilgiler 3 Nr.lı kurganda elde edilmiştir. Çapı 13 m, yüksekliği 1,70 m olan kurgan toprak yığınınan oluşturulmuştur. Bu kurgan ikiye ayrılarak güney kısmı “A” bölümü, kuzey kısmı “B” bölümü olarak kazılmıştır. Kazı ilk olarak “B” bölümünde yürütülmüş ve burada mezar izine rastlanmamıştır. Sonrasında kazılar “A” bölümünde yürütülmüştür. Burada da herhangi bir mezar izine rastlanmamıştır. Bu yüzden “A” bölümüne boydan boya doğu-batı yönünde drenaj açılmıştır. Drenajın batı ucunda dolgu toprak saptanmıştır. Daha sonra bu toprağın kuzeye doğru devam edip etmediğini anlamak için ilk drenajın 1,10 m kuzeyine ikinci drenaj açılmıştır. Bu drenajın derinliği 2,40 m ulaştığında katakomb mezarın güney kenarı saptanmıştır. Temizlik çalışmaları sonucunda mezara başları doğuya çevrilerek beş kişinin defnedilmiş olduğu anlaşılmıştır (Resim 3) (Çizim 3). 1. ve 2. iskeletlerin başucunda 7 adet kap – kacak bulunmuştur. Bununla birlikte mezarda bir adet demir ok ucu, demir bıçak parçaları, küçük boncuklar, tunç obje, taş düğme ve iki adet aşık kemiği ele geçmiştir. 3 Nr.lı kurgandaki mezar odasının mimari özelliği, ölü gömme geleneği ve ele geçen buluntular dikkate alınarak söz konusu kurgan MÖ 1. – MS 3. Yy tarihlendirilmiş ve Kanglıların Kauınşı kültürüne ait olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak Kazak-Türk arkeolojik araştırmaları sayesinde Keles bozkırında Kanglı kültürüne ait kurganların varlığı bir kez daha teyit edilmiştir. Arkeolojik veriler Mintöbe mezarlığını oluşturan toplulukların yerleşik hayat sürdürdüğünü göstermiştir. 2017 yılı Mintöbe Mezarlığında Kazak-Türk arkeologları ortaklığında yürütülen araştırmalar sonucunda güney-batı ve kuzey-doğu yönde 2 km’ye dek uzanan alanda 646 kurganın bulunduğu ve bu kurganların çapı 6–33 m ve yüksekliği 0,65–4,30 m oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca, söz konusu mezarlıktaki kurganların şimdilik MÖ 1. – MS 5. yy ait olduğu tespit edilmiştir.

КАУНАҚСА

1. Жетібаев К., Сиздиқов Б., Гурсой М. 2017 жылы Мыңтөбе қорымында жүргізілген археологиялық зерттеулер // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2018. – №3 (109). – Б. 25–33.
2. Жетібаев К., Сиздиқов Б., Гурсой М. Мыңтөбе қорымында жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының нәтижелері // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысы, «Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар» сериясы. – 2020. – №3(66). – Б. 409–418.
3. Левина Л.М. Керамика нижней и средней Сырдарьи в I тыс. н.э. – Москва: Наука, 1971. – 242 с.
4. Бичурин И.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. Т. 2. – Москва: АН СССР, 1950. – С. 149–151.
5. Байпақов К.М., Таймағамбетов Ж.К. Қазақстан археологиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 220 с.
6. Агеева Е.И., Пацевич Г.И. Из истории оседлых поселений и городов Южного Казахстана // Труды Института истории, археологии и этнографии. Том 5. – Алма-Ата: 1958. – С. 8–33.
7. Смирнов Е.Т. Древности в окрестностях Ташкента (протоколы ТҚЛА). – Ташкент, 1896. – С. 7–17.
8. Остроумов Н.П. Отчет о раскопках курганов на «Никифоровских землях» в окрестностях Ташкента // ОАК за 1882–1888 гг. Санкт Петербург, 1891.
9. Вревский А.Б. (ред.) Открытие Туркестанского Кружка любителей археологии 11 декабря 1895 г. – Ташкент: Изд-во АН УзССР, 1895. – С. 4–5.

10. Остроумов Н.П. Археологическая поездка в селение Мамаевку. ПТҚЛА, год IV. – Ташкент, 1899. – С. 118–137.
11. Остроумов Н.П. Новые данные о глиняных погребальных урнах // ПТҚЛА. Год XI. 1 января 1906 г. – 1 января 1907 г. – Ташкент, 1906. – С. 32–44.
12. Руднев А.О. Заброшенный уголок // Туркестанские ведомости. №15–17, ПТҚЛА. – Ташкент, 1900. – С. 57–62.
13. Краваевъ В.Ф. Голодная степь в ее прошлом и настоящем // Материалы исследования к проекту орошения Голодной и Дальверзинской степей. 1914. – Выпуск 1. С. 8–10.
14. Григорев Г.В. Отчет об Археологической Разведке в Янгиюльском Районе УзССР в 1934 г. – Ташкент: Издательство Комитета НАУК УзССР, 1935. – С. 3–42.
15. Григорьев Г.В., Громова В.И. Каунчи-Тепа (раскопки 1935 г.). Материалы к изучению древнейших домашних животных Средней Азии. – Ташкент: Изд-во Узб. фил. АН СССР, 1940. – С. 2–40.
16. Григорев Г.В. Краткий отчет о работах Янгиюльской археологической экспедиции в 1937 г. – Ташкент: Издательство УзФАН, 1940. – С. 3–39.
17. Григорьев Г.В. Келесская степь в археологическом отношении (К истории культуры древних саков) // Известия Академии наук Казахской ССР, №46. Алма-Ата: Известия Академии наук Казахской ССР, 1948. – С. 47–67.
18. Максимова А.Г. Дневник Южно-Казахстанской археологической экспедиции 1958 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 2. – Алма-Ата, 1958. – 55 с.
19. Максимова А.Г. Дневник Южно-Казахстанской археологической экспедиции 1959 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 659. – Алма-Ата, 1959. – 35 с.
20. Чариков А.А. Дневник Южно-Казахстанской археологической экспедиции 1959 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 660. – Алма-Ата, 1959. – 88 с.
21. Максимова А.Г., Мершиев М.С. Отчет о работе Чардаринской археологической экспедиции 1960 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 731. – Алма-Ата, 1960. – 18 с.
22. Максимова А.Г. Дневник Чардаринской археологической экспедиции 1960 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 733. – Алма-Ата, 1960. – 39 с.
23. Арсланова Ф.Х. Дневник Чардаринской археологической экспедиции 1960 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 734. – Алма-Ата, 1960. – 42 с.
24. Мершиев М.С. Отчет о работах 2 отряда Чардаринской археологической экспедиции на городище Актобе в 1960 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 735. Алма-Ата: 1960. С. 1-7.
25. Максимова А.Г. Отчет о работе Чардаринской археологической экспедиции 1961 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 777. – Алма-Ата, 1961. – 60 с.
26. Максимова А.Г. Дневник Чардаринской археологической экспедиции на курганного могильника Джаман-Тогай в 1962 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 869. – Алма-Ата, 1962. – 30 с.
27. Мершиев М.С. Отчет о раскопках поселения Актобе I, 2-отряда Чардаринской археологической экспедиции в 1960–1962 г. // Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 872. – Алма-Ата, 1962. – 18 с.

28. Мершиев М.С. Дневник о работах на городище Актобе I Чардаринской археологической экспедиции в 1962 г. // *Материалы из архива института археологии имени А.Х. Маргулана. Фонд II. Дело 873.* – Алма-Ата, 1962. – 48 с.
29. Мершиев М.С. К вопросу о генезисе оседлых поселений (на материалах городище Актобе I // *Известия АН КазССР. Серия общественных наук.* – 1965. Выпуск 3. – С. 66–80.
30. Максимова А.Г., Мершиев М.С., Вайнберг Б.И., Левина Л.М. Древности Чардары (Археологические исследования в зоне Чардаринского водохранилища). – Алма-Ата: Издательство Наука Казахской ССР, 1968. – 252 с.
31. Нурғалиев Р.Н. (гл. ред.) Свод памятников истории и культуры Казахстана. Южно-Казахстанская область. – Алматы: Қазақ Энциклопедиясы, 1994. – 224 с.

REFERENCES

1. Jetibaev K., Sizdikov B., Gursoi M. 2017 jyly Myñtöbe qorymynda júrgizilgen arheologialyq zertteuler // *Iasauı universitetiniñ habarşysy.* – 2018. – №3 (109). – В. 25–33. [in Kazakh]
2. Jetibaev K., Sizdikov B., Gursoi M. Myñtöbe qorymynda júrgizilgen arheologialyq zertteu jümystarynyñ nätijeleri // *Abai atyndağy Qazaq ülttyq pedagogikalıq universitetiniñ Habarşysy, «Tarih jane saiasi-aleumettik ğylymdar» seriasy.* – 2020. – №3(66). – В. 409–418. [in Kazakh]
3. Levina L.M. *Keramika nijnei i srednei Syrdari v I tys. n.e.* – Moskva: Nauka, 1971. – 242 s. [in Russian]
4. Bichurin İ.Ia. *Sobranie svedenii o narodah, obitavşih v Srednei Azii v drevnie vremena.* T. 2. – Moskva: AN SSSR, 1950. – S. 149–151. [in Russian]
5. Baipakov K.M., Taimağambetov J.K. *Qazaqstan arheologiasy.* – Almaty: Qazaq universiteti, 2009. – 220 s. [in Kazakh]
6. Ageeva E.İ., Pasevich G.İ. *İz istorii osedlyh poselenii i gorodov ujnogo Kazahstana // Trudy İnstituta istorii, arheologii i etnografii.* Tom 5. – Alma-Ata: 1958. – S. 8–33. [in Russian]
7. Smirnov E.T. *Drevnosti v okrestnostiah Taşkenta (protokoly TQLA).* – Taşkent, 1896. – S. 7–17. [in Russian]
8. Ostroumov N.P. *Otchet o raskopkah kurganov na «Nikiforovskih zemliah» v okrestnostiah Taşkenta // OAK za 1882–1888 gg.* Sankt Peterburg, 1891. [in Russian]
9. Vrevskii A.B. (red.) *Otkrytie Turkestantskogo Krujka lbitelei arheologii 11 dekabria 1895 g.* – Taşkent: İzd-vo AN UzSSR, 1895. – S. 4–5. [in Russian]
10. Ostroumov N.P. *Arheologicheskaia poezdka v selenie Mamaevku. PTQLA, god IV.* – Taşkent, 1899. – S. 118–137. [in Russian]
11. Ostroumov N.P. *Novye dannye o glinianykh pogrebalnykh urnah // PTQLA. God XI. 1 ianvaria 1906 g. – 1 ianvaria 1907 g.* – Taşkent, 1906. – S. 32–44. [in Russian]
12. Rudnev A.O. *Zabroşennyi ugolok // Turkestantskie vedomosti.* №15–17, PTQLA. – Taşkent, 1900. – S. 57–62. [in Russian]
13. Kravaev V.F. *Golodnaia step v ee prošlom i nastoiashem // Materialy issledovania k proektu oroşenia Golodnoi i Dalverzinskoi stepei.* 1914. – Vypusk 1. S. 8–10. [in Russian]
14. Grigorev G.V. *Otchet ob Arheologicheskoi Razvedke v Iangilskom Raione UzSSR v 1934 g.* – Taşkent: İzdatelstvo Komiteta NAUK UzSSR, 1935. – S. 3–42. [in Russian]
15. Grigorev G.V., Gromova V.İ. *Kaunchi-Tepa (raskopki 1935 g.). Materialy k izucheni drevneişih domaşnih jivotnyh Srednei Azii.* – Taşkent: İzd-vo Uzb. fil. AN SSSR, 1940. – S. 2–40. [in Russian]
16. Grigorev G.V. *Kratkii otchet o rabotah Iangilskoi arheologicheskoi ekspedisii v 1937 g.* – Taşkent: İzdatelstvo UzFAN, 1940. – S. 3–39. [in Russian]

17. Grigorev G.V. Kelesskaya step v arheologicheskom otnoşenii (K istorii kultury drevnih sakov) // *Ízvestia Akademii nauk Kazahskoi SSR, №46*. Alma-Ata: *Ízvestia Akademii nauk Kazahskoi SSR, 1948*. – S. 47–67. [in Russian]
18. Maksimova A.G. Dnevnik Ujno-Kazahstanskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1958 g. // *Materialy iz arhiva instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 2*. – Alma-Ata, 1958. – 55 s. [in Russian]
19. Maksimova A.G. Dnevnik Ujno-Kazahstanskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1959 g. // *Materialy iz arhiva instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 659*. – Alma-Ata, 1959. – 35 s. [in Russian]
20. Charikov A.A. Dnevnik Ujno-Kazahstanskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1959 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 660*. – Alma-Ata, 1959. – 88 s. [in Russian]
21. Maksimova A.G., Meriev M.S. Otchet o rabote Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1960 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 731*. – Alma-Ata, 1960. – 18 s. [in Russian]
22. Maksimova A.G. Dnevnik Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1960 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 733*. – Alma-Ata, 1960. – 39 s. [in Russian]
23. Arslanova F.H. Dnevnik Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1960 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 734*. – Alma-Ata, 1960. – 42 s. [in Russian]
24. Meriev M.S. Otchet o rabotah 2 otriada Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii na gorodie Aktobe v 1960 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 735*. – Alma-Ata: 1960. S. 1–7. [in Russian]
25. Maksimova A.G. Otchet o rabote Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii 1961 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 777*. – Alma-Ata, 1961. – 60 s. [in Russian]
26. Maksimova A.G. Dnevnik Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii na kurgannogo mogilnika Djaman-Togai v 1962 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 869*. – Alma-Ata, 1962. – 30 s. [in Russian]
27. Meriev M.S. Otchet o raskopkah poselenia Aktobe I, 2-otriada Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii v 1960–1962 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 872*. – Alma-Ata, 1962. – 18 s. [in Russian]
28. Meriev M.S. Dnevnik o rabotah na gorodishe Aktobe I Chardarinskoi arheologicheskoi ekspeditsii v 1962 g. // *Materialy iz arhiva Instituta arheologii imeni A.H. Margulana. Fond II. Delo 873*. – Alma-Ata, 1962. – 48 s. [in Russian]
29. Meriev M.S. K voprosu o genezise osedlyh poselenii (na materialah gorodishe Aktobe 1 // *Ízvestia AN KazSSR. Seria obshchestvennyh nauk*. – 1965. Vypusk 3. – S. 66–80. [in Russian]
30. Maksimova A.G., Meriev M.S., Vainberg B.Í., Levina L.M. *Drevnosti Chardary (Arheologicheskie issledovania v zone Chardarinskogo vodohranilisha)*. – Alma-Ata: *Ízdatelstvo Nauka Kazahskoi SSR, 1968*. – 252 s. [in Russian]
31. Nurgaliev R.N. (gl. red.) *Svod pamiatnikov istorii i kultury Kazahstana. Ujno-Kazahstanskaia oblast*. – Almaty: *Qazaq Ensiklopediasy, 1994*. – 224 s. [in Russian]